

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת שלח-לך, תשס"ו
מספר 657מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

“באנו אל הארץ אשר שלחתנו, וגם זבת חלב ודבש היא”

חטא המרגלים הינו החטא החמור ביותר שחטאו בני ישראל במהלך מסעם במדבר. בעקבותיו קובע הקב"ה, שכל הגברים יוצאי מצרים מעל גיל עשרים (חוץ מיחידים) ימותו במדבר, ורק הדור החדש יזכה להיכנס לארץ ישראל. ואכן, בני ישראל נשארו במדבר ארבעים שנה אחרי "חטא המרגלים", עד שמת כל הדור ההוא.

מה היה חטאם של המרגלים? לכאורה התשובה מפורשת בתורה: "ויציאו (המרגלים) דַבַּת הארץ" (במ' יג:לב), ואולם עיון בפסוקים נותן תמונה שונה לחלוטין; המרגלים היו מלאי שבחים על ארץ ישראל: "ויאמרו, באנו אל הארץ אשר שלחתנו, וגם זבת חלב ודבש היא" (יג:כז). המרגלים לא הסתפקו במילות שבח אלו, אלא גם המחישו את שבח הארץ בהביאם למשה ולעם מן הפרות הנפלאים של ארץ ישראל: "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאָהוּ במוט בשנים, ומן הרמנים ומן התאנים" (יג:כג).¹ לכן חוזרת השאלה, במה חטאו המרגלים? אם לא הוצאת דִּבַּת הארץ רעה היה חטאם, אולי חטאו המרגלים בזה שדבריהם הכניסו מורך בלבם של בני ישראל (יג:כח-כט, לב-לג):

כי עז העם הישב בארץ, והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם. עמלק יושב בארץ הנגב, והחתי והיבوسی והאמורי יושב בהר, והכנעני יושב על הים ועל-יד הירדן... וכל העם אשר ראינו בתוכה, אנשי מדות. ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפלים, ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם.

אולם אין להתלונן על הדיווח של המרגלים, שכן הם פעלו בדיוק לפי ההנחיות שקיבלו ממשה לפני צאתם למשימה (יג:יז-יט):

ויאמר אֱלֹהֶם, עלו זה בנגב ועליתם את ההר, וראיתם את הארץ מה היא, ואת העם הישב עליה החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב... ומה הערים אשר הוא יושב בהנה, הבמחנים אם במבצרים?

אנו רואים אפוא שהמרגלים ביצעו את המוטל עליהם כדיוקנות; הם הביאו למשה את כל המידע על מערך כוחות האויב, כפי שדרש. ואכן, איש לא טען כנגד המרגלים שהדיווח שלהם היה שקרי, אלא שהמידע המודיעיני שסיפקו גרם למצב של אי-שביעות רצון בקרב העם, וזאת בלשון המעטה (יד:א-ג):

¹ התמונה של שני מרגלים הנושאים מוט על כתפיהם ועליו תלוי אשכול ענבים ענק, הפכה לסמל לפוריותה של ארץ ישראל עד עצם היום הזה, והיא מופיעה בלוגו של יינות "כרמל" ושל משרד התיירות.

ויבכו העם בלילה ההוא, וילנו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אלהם כל העדה, לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו. ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב, נשינו וטפינו יהיו לבז, הלוא טוב לנו שוב מצרימה.

נשאלת השאלה, מהי ההצדקה להאשים את המרגלים שמסרו דיווח אמתי על המצב הצבאי החמור, אם עקב הדיווח הזה סירב העם להמשיך את המסע לארץ ישראל? לכן, חוזרת שוב השאלה, במה חטאו המרגלים?

ועוד שאלה: הכתוב מספר לנו שכאשר יהושע בין נון וכלב בן יפונה ראו את תגובת העם עקב הדיווח של עשרת המרגלים, הם ניסו להרגיע את הרוחות, באמרו: "אם חפץ בנו ה' והביא אתנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו" (יד:ח) - אין סיבה לדאגה, כי הקב"ה יכול לעשות הכול, אם רק ירצה. אבל העם, לא זו בלבד שלא קיבל את מילות ההרגעה שלהם אלא - "ויאמרו כל העדה לרגום אתם (יהושע וכלב) באבנים" (יד:י) ! מה הייתה הסיבה לפחד הנורא שאחז בעם? הן רק זמן קצר קודם לכן, במעמד קריעת ים סוף, הם ראו במו עיניהם איך הקב"ה השמיד כליל את צבאה של מצרים, האימפריה האדירה של העולם הקדמון: "ויאמר משה אל העם אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום" (שמ' יד:יג). הצבא המצרי לא נפל במאומה בעצמתו מהצבא הכנעני. תמוה אפוא, מדוע לא קיבל העם את קביעת יהושע וכלב שהקב"ה ישמיד עבורם גם את הצבא הכנעני כשם שעשה למצרים ואחר-כך לעמלק? מדוע חושש העם כל-כך מלהמשיך בדרכו לקראת כיבוש ארץ ישראל?

השוני המהותי בין הקרבות בעבר (נגד מצרים ועמלק) והקרבות העתידיים (בארץ ישראל) הוא ברמת 'השתתפותו' של הקב"ה במהלך הקרב. בעבר התנהלו הקרבות בדרך נס, הן נגד הצבא המצרי ("ה' ילחם לכם, ואתם תחרשון", שמ' יד:י) הן נגד צבא עמלק ("והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל", יז:יא), ואולם לקראת המלחמה מול צבאות הכנעניים, ברור לבני ישראל כי הם עומדים בפני מצב שונה. לו התכוון הקב"ה שכיבוש הארץ יתנהל בדרך נס, מה צורך היה במרגלים? עצם שליחת המרגלים הבהירה לבני ישראל שהקרב יהיה קרב רגיל, לא נסי. משימתם של המרגלים הייתה אפוא לבחון מהי הדרך הטובה ביותר לנהל את הקרב, כי בלי נסים - עצמת האויב, הן בכמות הן באיכות - היא שתכריע את הקרב.

לפי הנתונים שקיבל העם על מערך כוחות האויב, כיבוש הארץ נראה להם כמשימה בלתי-אפשרית, זהו מקור סירובם להמשיך במסעם לארץ ישראל, שכן מה טעם שייכנסו לארץ, אם התוצאה תהיה שימותו בשדה הקרב? וכך טען העם: "ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב, נשינו וטפינו יהיו לבז, הלוא טוב לנו שוב מצרימה" (יד:ג).

מדוע, בעצם, לא יתנהל כיבוש הארץ בדרך נס? הסיבה היא שעם הכניסה לארץ ישראל, השתנו הכללים באופן דרמטי; כל מה שאירע לבני ישראל עד כה, ביציאתם ממצרים ובמסעם במדבר, התנהל בדרך נס: "וה' הלך לפניו יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם, ללכת יומם ולילה... ארבעים שנה במדבר, לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך, לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם" (שמ' יג:כא-כב; דב' כט:ד-ה). אולם מרגע הכניסה לארץ ישראל משתנה הכול: לא עוד נסים ונפלאות מדי יום; לא עוד ירידת מן, אוכל נסי מן השמים; לא עוד ליווי צמוד של עמוד ענן ביום ועמוד אש בלילה. בארץ ישראל, המצב של העם נכנס למסלול טבעי, רגיל, וכך גם כיבוש הארץ יתנהל בצורה טבעית, כולל ההכנות לקרב באמצעות שליחת מרגלים.

עכשיו מגיעים לנקודה המרכזית. העובדה שהקרב בארץ ישראל לא יתנהל בדרך נס אין פירושה שהקב"ה ינטוש את העם. וכאן המבחן האמתי של בני ישראל, מבחן האמונה; העם מתבקש להאמין שהקב"ה ימשיך להיות אתם למרות שלא יהיו ניצחונות נסיים מן הסוג של "ידי של משה עושות מלחמה". על העם לנהל את הקרב כמיטב יכולתו, ועם זאת להאמין שהקב"ה יברך את מאמציהם ויביא לניצחון בשדה הקרב. לכך בדיוק מתכוונים יהושע וכלב, באמרו: "אם חפץ בנו ה' והביא אתנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו" (יד:ח). אין משמעות המילים הללו שיקרה נס גלוי כפי שקרה ביציאת מצרים ("ה' ילחם לכם, ואתם תחרשון"); בדברים אלה מבקשים יהושע וכלב מן העם, שגם אם אדיר כוחו של האויב וגם אם אין נסים גלויים, עליהם להאמין שהקב"ה, לא ינטוש אותם, ויעזור להם לכבוש את הארץ. ואולם עשרת המרגלים והעם כולו כשלו במבחן אמונה זה; הם הסתכלו על המצב מנקודת מבט צבאית גרידא, בלי להביא בחשבון את עזרתו של הקב"ה, ואמרו: "לא נוכל

לעלות אל העם (הכנעני), כי חזק הוא ממנו" (יג:לא). דיבת הארץ שבה מאשימם הכתוב היא אמירתם זו, שכיבוש הארץ יוכרע אך ורק לפי יחסי הכוחות. וזה גם מבחן העם במשך הדורות. עם ישראל אינו זוכה עוד לנסים הגלויים לעין כול. לכן, אנחנו נאלצים להגן על עצמנו ועל ארצנו כמיטב יכולתנו על-ידי היערכות צבאית, עם טנקים וטילים ומטוסים. אבל יחד עם זאת עלינו להאמין שהקב"ה ייתן הצלחה במאמצינו ולא ינטוש את ארצו ואת עמו בזמן סכנה. אסור לנו לחזור על חטא המרגלים; אל לנו להניח לאמונתנו להיחלש ואל לנו להתעלם מישועת ה' לעמו.

פרופ' נתן אביעזר
המחלקה לפסיקה
